

До Спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.010
при Львівському національному університеті імені Івана Франка

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата юридичних наук, доцента

Дзери Ірини Олександрівни

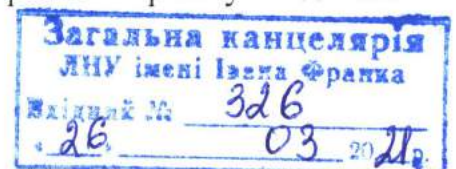
на дисертацію

Зубачик Наталії Богданівни

на тему: «**НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ПІДСТАВІ
НАБУВАЛЬНОЇ ДАВНОСТІ**»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Обрана Зубачик Н.Б. тема дисертаційного дослідження є надзвичайно актуальною, адже цивільним законодавством передбачено широке коло підстав набуття права власності, а також закріплено принцип непорушності права власності. Відповідно до ст. 14 Конституції України право власності на землю гарантується; це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону. Набуття майна в порядку набувальної давності регламентується в цивільному законодавстві лише ст. 344 ЦК України. Водночас конкретні підстави та умови набуття окремих видів майна за набувальною давністю детально не врегульовані законодавством. Певні аспекти набуття права власності на земельні ділянки за набувальною давністю регулюються також Земельним кодексом України. Зважаючи на реалізацію Україною реформи обігу ринку землі, в законодавстві мають бути передбачені не лише забезпечення ефективного здійснення учасниками цивільних відносин своїх прав, в тому числі щодо порядку набуття землі за набувальною давністю, але і гарантування та захист їхніх прав, особливо у разі відмови особі у набутті права власності на землю або оспорювання наявності в неї такого права іншими особами або державними органами чи органами місцевого самоврядування. Дослідження цих питань є вкрай актуальним та своєчасним, зважаючи на можливість відкриття ринку земель

сільськогосподарського призначення, в умовах якого має бути запроваджений чіткий механізм оформлення права власності на землю з підстав набувальної давності. Відтак питання правового регулювання та судової практики набуття права власності на підставі набувальної давності є вкрай актуальними та потребують окремого дослідження.

Недостатнє або недосконале правове врегулювання набуття окремих видів майна, зокрема, нерухомого, призводить на практиці до численних порушень прав фізичних (та/або) юридичних осіб та судових спорів, які не часто вирішуються на користь таких осіб. Існування вищезгаданих вище чинників і визначає об'єктивну необхідність в теоретичному аналізі правовідносин щодо набуття права власності за набувальною давністю, в дослідженні концептуальних положень, охорони та захисту прав осіб у разі такого набуття.

У сучасній цивілістиці було здійснено низку досліджень, що стосуються підстав та порядку набуття права власності. Так, різним аспектам та проблемам набувальної давності як способу набуття речових прав присвячені роботи українських учених О. Головкіна, В. Маковій, О. Печеного, М. Проскурова, Є. Харитонова, О. Харитонової, В. Цікало, О. Яворської та ін. Питання набуття майна в порядку набувальної давності були предметом дисертаційних досліджень Цікала В.І. «Давність у цивільних правовідносинах» (2003), Маковія В.В. «Набувальна давність у цивільному праві» (2007), Простибоженко Т.В. «Набувальна давність як підстава набуття права власності» (2013), Стаценка О.С. «Набуття права власності на нерухоме майно за набувальною давністю» (2019). Водночас більшість з них було присвячено або загально-теоретичним положенням про набувальну давність або стосувалися окремих видів майна, що набувалися за набувальною давністю. Крім того, зважаючи на постійне оновлення цивільного законодавства, зокрема, у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та цивільного процесуального законодавства, яким регламентується судовий порядок набуття права власності за набувальною

давністю, дослідження обраної дисертанткою теми дисертаційного дослідження є вкрай актуальним.

Оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації, висновків і рекомендацій, їх достовірності і новизни. Дисертаційне дослідження Зубачик Н.Б. містить наукові положення, які мають науково-теоретичне значення і практичну спрямованість.

Теоретичне та практичне значення полягає у тому, що розглянуті в ній положення та запропоновані пропозиції можуть використовуватись для подальшої наукової розробки та прикладного дослідження правових засад набуття права власності. Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані в законотворчій діяльності при розробці нормативно-правових актів та в практичній діяльності адвокатів та суддів, а також у навчальному процесі при викладенні дисципліни «Цивільне право», «Земельне право», «Право власності». Переважна частина положень, висновків, винесених автором на захист добре аргументовані, заслуговують на увагу та підтримку, а окремі з них могли б бути успішно використані при розробці змін та доповнень до актів цивільного законодавства у сфері набуття права власності.

Дисертантом належно сформульовані мета і наукові завдання дослідження, їх формулювання та послідовність дозволили розкрити основний зміст представленої теми. Об'єкт і предмет дисертаційного дослідження визначені у відповідності з вимогами Міністерства освіти і науки України. Методологічна основа дослідження дозволяє стверджувати, що охоплені матеріали в повній мірі сприяли дисертанту у вирішенні наукових задач та досягненні поставленої мети. З дисертації вбачається, що наукове дослідження виконане на високому рівні, і дисертантом отримано нові важливі для цивілістики положення.

Дисертантом були вирішені основні завдання: з'ясовано правову природу інституту набувальної давності; досліджено порядок набуття права власності за набувальною давністю; проаналізовано конкретні умови набуття права власності за набувальною давністю; визначено основні проблеми у реалізації

такого способу набуття права власності; проаналізовано особливості набуття права власності на рухоме і нерухоме майно за набувальною давністю; сформульовано конкретні пропозиції і рекомендації щодо вдосконалення механізму набуття права власності за набувальною давністю.

Насамперед варто відзначити вдало продуману і виважену в цілому структурну побудову дисертації, спрямовану ідеї комплексного аналізу набуття права власності за набувальною давністю, яка складається з вступу, 3 розділів та 7 підрозділів. За такого підходу автор забезпечила логічний і послідовний розгляд досліджуваної проблеми.

Обґрунтованість і новизна наукових положень, викладених в дисертаційному дослідженні, полягає в тому, що автор на достатньому теоретичному рівні розкрив положення та висновки про :

- авторське визначення інституту набувальної давності;
- перелік підстав для переривання та зупинення строку набувальної давності, які дисертантка пропонує закріпити в ЦК України;
- авторське визначення добросовісного заволодіння;
- умови та підстави набуття права власності за набувальною давністю щодо окремих видів майна та ін.

Заслужують на підтримку також пропозиції щодо внесення змін до Цивільного та Земельного кодексів України з метою заповнення прогалин та суперечностей у врегулюванні порядку набуття права власності за набувальною давністю. Такими є, зокрема, пропозиції про: можливість приєднання давності володіння правопередника (спадкодавця) до часу володіння правонаступника (спадкоємця) за умови заволодіння правопередником майном відповідно до умов ч. 1 ст. 344 ЦК; розширення кола об'єктів цивільних прав, права на які набуваються за набувальною давністю виключно за рішенням суду, доповнивши їх культурними цінностями; необхідність закріплення в ЦК переліку підстав для зупинення набувальної давності.

Також належним рівнем обґрунтованості відзначаються і інші положення дисертаційного дослідження, які зроблені в окремих розділах

роботи.

Так, перший розділ присвячено теоретично-правовим засадам дослідження юридичної природи набувальної давності. З цією метою дисертанткою проаналізовано джерела правового регулювання відносин щодо набуття права власності за набувальною давністю, а також становлення і розвиток цього способу набуття прав власності і досліджено правову природу інституту набувальної давності.

Дисертанткою належним чином обгрунтовано сутність і мету інституту набувальної давності, який є традиційним, регулятивним і матеріально-правовим інститутом (с. 54), сутність якого полягає у трансформуванні фактичного володіння майном у право власності та забезпеченні захисту прав давнісного володільця від посягань з боку третіх осіб (с. 61). Також слід підтримати визначення набувальної давності як інституту цивільного права та як різновиду юридичних фактів (с. 54, с. 58). Також слід підтримати висновки дисертантки про неможливість набуття права власності в порядку набувальної давності на об'єкти самочинного будівництва та можливість набуття права власності за набувальною давністю на об'єкти незавершеного будівництва (с. 62-63).

У 2 розділі досліджено порядок та умови набуття права власності за набувальною давністю. При цьому дисертантка на підставі аналізу чинного законодавства зробила правильний висновок, що суб'єктами, які можуть набувати право власності за набувальною давністю, можуть бути лише фізичні і юридичні особи, що підтверджується і проаналізованою нею судовою практикою (с. 70), а об'єктами – всі об'єкти права власності, крім тих, що вилучені з цивільного обороту або обмежені в обороті за умови відсутності в набувача дозволу на його набуття (с. 82-83).

Не оминула увагою дисертантка проблему визначення моменту, з якого може розпочати перебіг строк набувальної давності, зважаючи на невідповідність норм ст. 344 і Прикінцевих і перехідних положень ЦК (с. 77-

78). Досліджено у 2 розділі також підстави і наслідки переривання і зупинення строків набувальної давності (с. 78-82).

У третьому розділі здійснене дослідження особливостей набуття права власності на окремі види майна. Так, досліджуючи підстави виникнення права власності на земельні ділянки за набувальною давністю, дисертанткою відзначається певна невідповідність норм щодо порядку такого набуття загальним нормам про набувальну давність і доходить правильного висновку, що у такому випадку підставою для набуття права власності на земельну ділянку буде рішення відповідного державного органу, а не сама набувальна давність (с. 105), а також підкріплює наведену позицію ґрунтовним аналізом судової практики (с. 107-110), відтак фактично у такому випадку здійснюється набуття права власності в загальному порядку надання земельних ділянок у власність.

Надаючи загалом високу позитивну оцінку дисертаційному дослідженню Зубачик Н.Б. водночас не можна не звернути увагу на окремі його вразливі місця та дискусійні положення, до яких можна віднести наступні.

1. Досліджуючи поняття та правову природу набувальної давності дисертантка в 1 розділі роботи наводить декілька визначень цього інституту з різних точок зору та надаючи їм у визначеннях різних ознак, виходячи з правової природи набувальної давності, а також визначає суть і призначення цього поняття (див. п. 1 наукової новизни «вперше», с. 46-47, 52, 54, 58, 59, 60, 61-61 та ін.). Водночас, на нашу думку, дисертантці бажано було сформулювати єдине визначення або відразу після наведення ознак цього інституту систематизувати викладені у різних частинах дослідження визначення, навівши їх, наприклад, у такому порядку: набувальна давність як інститут цивільного права, як юридичний факт, як спосіб набуття права власності. Натомість в ході дослідження дисертанткою в різних підрозділах роботи наводяться визначення набувальної давності в різних значеннях, що може спричинити хибне уявлення про відсутність єдиного розуміння

набувальної давності дисертантки. Відтак, дисертантка може пояснити чітко свою позицію щодо єдиного розуміння набувальної давності під час захисту.

2. Недостатньо переконливим та таким, що потребує додаткового обґрунтування, є висновок дисертантки про неможливість набуття права власності за набувальною давністю на цінні папери (с. 68-69). Цінні папери є особливим різновидом об'єктів цивільних прав, які регулюються крім ЦК України Законом «Про цінні папери та фондовий ринок», в яких визначаються підстави та порядок набуття та передачі прав за цінними паперами. Зважаючи на наявність різних видів цінних паперів та різні форми їх випуску, дисертанткою було приділено недостатньо уваги дослідженню джерел правового регулювання прав на цінні папери та теоретичних засад їх обігу та здійснення прав. Відтак, зазначене положення може бути додатково обґрунтовано під час захисту.

2. Спірною є пропозиція дисертантки про необхідність доповнення ст. 392 ЦК нормою про можливість визнання права власності в порядку набувальною давності. По-перше, відповідно до ст. 392 ЦК власник майна може пред'явити позов про визнання його права власності, якщо це право оспорюється або не визнається іншою особою, а також у разі втрати ним документа, який засвідчує його право власності. Тобто у цьому випадку правом на звернення до суду наділяється особа, яка вже є власником, а не хоче набути майно у власність. По-друге, цією статтею визначено конкретні підстави для визнання права власності, які пов'язані з оспорюванням, невизнанням чи втратою правовстановлюючих документів. Неможливість застосування порядку визначеного цією статтею для визнання права власності за іншими підставами також неодноразово була підтверджена судовою практикою. Так, у постанові Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 р. «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав», зокрема, відзначається, що потреба в такому способі захисту права власності виникає тоді, коли наявність суб'єктивного права власника не підтверджена

відповідними документами, підлягає сумніву, не визнається іншими особами, або ними оспорюється, а не у тому разі, коли цими особами не виконується відповідне рішення, ухвалене раніше. Також в листі ВСУ «Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ» від 01.07.2013 р. зазначається, що оскільки набуття права власності регулюється окремими нормами і зазначені вище позови заявляються формально не для визнання, а для набуття права власності, задоволені вони бути не можуть. Обґрунтування дисертантки щодо можливості застосування ст. 392 ЦК у зв'язку з тим, що у давнісного володільця вже виникло право власності зі спливом необхідного строку володіння (с. 136), є помилковим, зокрема щодо нерухомого майна. Адже не лише в ст. 181 ЦК, а й навіть у ст. 344 ЦК зазначається, що право власності на нерухоме майно за набувальною давністю **виникає з моменту державної реєстрації** права власності. Відтак пропозиція дисертантки хоча і заслуговує на увагу, але фактично призведе до змішування підстави для набуття і підтвердження вже наявного права власності, а також може спричинити плутанину у підставах та порядку набуття права власності за набувальною давністю. Тому позиція дисертантки потребує додаткового обґрунтування і ретельного доопрацювання.

3. Потребує додаткового обґрунтування та розроблення ефективного механізму пропозиція дисертантки про можливість розгляду судом справ про визнання права власності за набувальною давністю в порядку окремого провадження. Так, на с. 75 дисертантка стверджує, що за умови відсутності відповідача і спору, розгляд справ про визнання права власності за набувальною давністю може здійснюватися в окремому провадженні, при цьому заінтересованою особою буде виступати відповідна територіальна громада. При цьому дисертантка зазначає, що умовою розгляду справи в порядку окремого провадження є відсутність заперечення органу місцевого самоврядування проти визнання права власності за давнісним володільцем. При цьому дисертанткою не уточнено як саме давнісний володільць має

дізнатись від органу місцевого самоврядування про наявність чи відсутність таких заперечень та відповідно не запропоновано конкретного механізму реалізації такої пропозиції. Крім того, дисертанткою не враховано особливостей розгляду господарських спорів між господарюючими суб'єктами, які також можуть набувати право власності за набувальною давністю, яка полягає у відсутності в ГПК окремого провадження, що призводить до численних проблем в судовій практиці при реалізації такими суб'єктами права на захист у формі визнання права власності в порядку, передбаченому ст. 392 ЦК, на що неодноразово зверталася увага як в науковій літературі, так і судовій практиці.

Однак висловлені вище зауваження стосуються дискусійних питань або положень, які не є принциповими і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Опубліковані роботи дисертантки відображають основні положення дисертації. Дисертанткою виконано вимоги щодо оприлюднення результатів дисертаційного дослідження. В дисертаційному дослідженні та наукових публікаціях дисертанта не було допущено порушень академічної доброчесності.

За своїм змістом робота є чітко структурована і свідчить про логічність та послідовність викладення позиції автора у процесі дослідження. Зміст роботи відповідає обраній темі. Дисертаційне дослідження містить нові наукові розробки у галузі цивільного права, практичні рекомендації та пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства у сфері набуття права власності за набувальною давністю.

Дисертація є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка має важливе теоретичне і практичне значення для науки цивільного права. Дисертантом отримані нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності розв'язують наукове завдання – дослідження підстав, порядку та умов набуття права власності за набувальною давністю.

Дисертаційне дослідження **Зубачик Наталії Богданівни** на тему «**Набуття права власності на підставі набувальної давності**» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (з наступними змінами), а також п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а її автор – Зубачик Н.Б. – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Доцент кафедри приватного права
Національного університету
«Києво-Могилянська Академія»
кандидат юридичних наук, доцент

«18» березня 2021

І. О. Дзера

